

ኤች.አይ.ቪን ቲቢን፣ ክልተ ቀተልቲ

ቃልሲ አንጻር ቲቢ አብ መብዛሕትኡ ክፋል ዓለም ዕዉት ምምሕያሽ እንዳ ኣርኣየ፣ ኣብ ኣፍሪቃ ግና ኣብ ኣተሓሳሳቢ መጠን በጺሑ ኣሎ። መጠን በዚ ሕግም ዝተለኸፉ ሰባትን ምስ እዚ ብዝተሓሳሰር ብኤች.አይ.ቪ ዝሞቱ ቁጽርን ምውሳኽ ተመዝጊቡ ኣሎ። ኣብዚ እዋን ኤች.አይ.ቪን ቲቢን ቀተልትን ተላባዕትን ሕግማት ኢዮም። እቶም ክልተ ቀተልቲ ተባሂሎም ድማ ይጽውዑ።

ቲቢ

ቢቲ ፍሉጥን መብዛሕትኡ ግዜ ኣዝዩ ተላባዕን ሕግም ኢዮ። ቲቢ ዘለዎም ሰባት ክስዕሉ፣ ዕንጥሸውን ቱፍን ክብሉ ከለዉ ናብ ኣየር ዝሰራጮ ኢዮ። ወትሩ ድማ ንሰናቡእ የጥቅዕ። ንዝኸነ ክፋል ኣካላት ሰብ እውን ክሃሲ ይኸእል ኢዮ። ቀጻሊ ብድሆ ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራት ከኣ ኢዮ።

ሓደ ስልሲት ካብ ህዝቢ ዓለም በቲ ማይኮባክትሪዮም ቲቢ ዝፍለጥ ተበኪሉ ኣሎ። ይኸን እምበር ውሑዳት ካብዞም ሰባት እዚኣቶም ቲቢ የማዕብሉ። መልክፍቲ ቲቢ በቲ ሓደ ሰብ ብቱበክር ባሲሊ ዝብሃል ከተንፍስ ከሎ ይኸሰት። ኣብ ሳንቡእ ድቁስ ከይኑ ከኣ ይነብር። ብቲቢ ዝተለኸፉ ሰባት ብዙሕ ግዜ ዝሓመሙ ከይኑ ኣይስምዮምን ኢዮ።

ብጠንቂ ጉድለት ኣመጋግባ፣ ኤች.አይ.ቪ፣ ካብ መጠን ዝሓለፈ ኣልኮላዊ መስተ ዝኸሰት ምድኻም ስርዓተ ምክልኻል ሕግማት ኣካላት ሰብ መልክፍቲ ቲቢ ንጡፍ ይኸውን። እቶም ምልክታት ከኣ ካብ ክልተ ክሳብ ሰለስተ ሰሙን ዝቅጽል ሰዓል፣ ምጉዳል ሚዛንን ሸውሃትን፣ ረስኒ፣ ረሃጽ ለይትን ደም ሕዋስ ሰዓልን ኢዮም። ማይኮባክትሪዮም ቲቢ ታብርክል ባሲሊ እውን ይብሃል ኢዮ። ምኸንያቱ ታብርክል ዝብሃል ማህሰይቲ ስለ ዘውርዱ።

ቲቢን ኤች.አይ.ቪ/ኤይድስን

ብዓለም ደረጃ ምልባዕ ቲብ ብዘሰምብድ መጠን ዘስፋሕፋሕሉ ካብ 1986 ንደሓር ኢዮ። እዚ ኩነት እዚ ፈለማ ኣብ ሕቡራት ሃገራት ኣመሪካ ተራእዩ። ኣብ 1986፣ 3 ሚእታዊት ነይሩ። ኣብ 1990 ድማ 6 ሚእታዊት። እዚ ዓይነት ዕብዮት ንክርኣ ከኣ ኤች.አይ.ቪ ዓቢ ጠንቂ ከይኑ ተራእዩን ተጻዊቱን። ብርግጽ፣ ቲቢ ንጡፍ መልክዕ ንክሕዝ ኤች.አይ.ቪ እቲ ዝዓበየ ረቋሒ ኢዮ።

ብዓለም ደረጃ ከባቢ 40 ሚሊዮን ሰባት ተሰከምቲ ኤች.አይ.ቪ ከይኖም ይነበሩ ኣለዉ። ካብ ሓደ ስልሲት ዘይውሕዱ ድማ ብቲቢ ዝተለኸፉ ኢዮም። ተሰከምቲ ክልቲኡ ሕግማት ማለት ኢዮም። ኣብ ሓደ ውሁብ ዓመት፣ ካብ ኤች.አይ.ቪ ነጻ ዝኸነ ሰባት ንላዕሊ ተሰከምቲ ዝኸነ ሰባት ቲቢ ንክማዕብሉ ክሳብ 50 ግዜ ዕድል ኣሎ። ቲቢ ኣብ ብኤች.አይ.ቪ ዝተለኸፉ ሰባት ንክሰስን እቲ ኣዝዩ ነቲ ኣጋጣሚ ዝጥቀም ኢዮ። ኣብ ነብሲ ወከፍ ዓመት 200,000 ዝኸነ ኤች.አይ.ቪ/ኤይድስ ተሰኪሞም ዝነብሩ ሰባት ብቲቢ ይሞቱ። እቶም ዝበዝሑ ጉዳያት ቲቢ ኣብ ተሰከምቲ ኤች.አይ.ቪ/ኤይድስ ከይኖም ዝነብሩ ሰባት፣ ኣብ ደቡባዊ ምብራቕ ኢስያ ዘጋጥሙ ኢዮም። እቲ ኣዝዩ ዝተጠቐመ ግና ዞባ ሳብ-ሳሃራ ኣፍሪቃ ኢዮ - 80 ሚእታዊት ሕሙማት ቲቢ ከኣ ብኤች.አይ.ቪ ዝተለኸፉ ክኸነ ተኸእሎ ኣሎ። በዚ

ድርብ መልክፍቲ እዚ ዝኣክል ዘጋጥም መጠን ሞት ካብቲ ብቲቢ ዘጋጥም መጠን ሞቱ ንላዕሊ ናብ ብሓሙሽተ ዕጽፊ የምርሕ ኣሎ። ብተወሳኺ እውን ቲቢን ኤች.አይ.ቪን ስድራ ቤታዊ ሕማም ምዃኖም ኢዩ። ዝኸውን ብኤች.አይ.ቪ ወይ ቲቢ ዝተለኸፈ ኣባል ስድራ እንተ ደኣ ሃልዩ ካልኣት ኣባላት እዛ ስድራ እውን ክልከሙ ይኸእሉ ኢዮም።

ንኣብነት፡ ኣብ ማእከላይ ኣፍሪቃ ሪፓብሊክ፣ ዝርግሐ መልክፍቲ ቲቢ ኣብ 1988 ከባቢ 32 ሚእታዊት፣ ኣብ 1994 ከኣ 62 ሚእታዊት፣ ኣብ 1998 ድማ 82 ሚእታዊት ምዃኑ ይግመት። እዚ ድማ ካብቶም ሕክምና ኤች.አይ.ቪ ኣብ ባንጉይ ዝገበሩ ዝተረኸበ ሓበሬታ ኢዩ።

እዞም ክልተ ጣምራ ሕማማት ብተመሳሳሊ ፍጥነት ዝምዕብሉ ኢዮም።

ኤች.አይ.ቪ ንስርዓተ ምክልኻል ሕማማት ሰብነት ስለ ዘዳኸም ሰባት ብዝለዓለ መጠን ንቲቢ ክቃልዑ ባብ የርሑ። ኣብ ሓደ ወሁብ ዓመት፣ ካብቶ ካብዚ ሕማም ነጻ ከይኖም ዝነበሩ ሰባት ንላዕሊ ተሰከምቲ ኤች.አይ.ቪ/ኤይድስ ብ50 ዕጽፊ ንጡፍ ቲቢ ከማዕብሉ ዘሎ ተኸእሎ ልዑል ኢዩ።

ሀዋስ ቲቢ (ባክተሪያ) ምዕባል ኤች.አይ.ቪ ናብ ኤይድስ ክሰጋገር የቃላልጥፍ። ቲቢ ንስርዓተ ምክልኻል ብምንቅቓሕ ምብዛሕ ኤች.አይ.ቪ የላልጥ። ነቲ ዘገምታዊ ምዕባል ኤች.አይ.ቪ የነገሀር።

ካብ 55 ክሳብ 60 ሚእታዊት ሕሙማት ኤች.አይ.ቪ በቲ ኣዝዩ ፍሉጥ ዝኸውን ዓይነት ቲቢ ፓልሞናርይ ቲቢ ዝብሃል ይጥቅዑ። ይኸውን እምበር ኣብ ገለ ሕሙማት ከኣ ሕልፍ ዝበለ ፓልሞናሪይ ቲቢ ክኸውን ይኸእል ኢዩ።

መርመራ

ኣብ ተሰከምቲ ኤች.አይ.ቪ ከይኖም ዝነበሩ ሰባት ክህሉ ዝኸእል ቲቢ ብመርመራ ንምርካብ ከቢድ ኢዩ። እቲ ምክንያት ከኣ እቶም ልሙዳት መሳርሒታት መርመራ ሀዋስ ቲቢ (ንባክተርያ) ነዚ ሀዋስ ንክረኽቡዎ ዝተሓተ ተኸእሎ ኢዩ ዘለዎም። ተሰከምቲ ኤች.አይ.ቪ ከይኖም ዝነበሩ ሰባት፣ ኣብ ውሽጢ ኩነት ካብ ሳንቡእ ወጻኢ ቲቢ ንክማዕብሉ ዝለዓለ ተኸእሎ ኣሎ። እዚ እውን ንዝግበር መርመራ ኣዝዩ ኣጸጋሚ ይገብሮ። እዚ ሕማም ከኣ ቀታሊ ይኸውን። መጠን ተላጋቢ ቲቢ ንምርካብ ዘሎ ዕድል ድሩት ኢዩ። ከባቢ 45 ሚእታዊት ጥራሕ። እዚ ከኣ ካብቲ ብውድብ ጥዕና ዓለም ኣብ 2005 ዝተደገገ 70 ሚእታዊት ክኸውን ኣለዎ ዝበል ኣዝዩ ዝተሓተ ኢዩ። ንመርመራ ዘድሊ ሽንቲ ወይ ካልእ እንተ ተወሲዱ፣ ብተዛማዲ መርመራ ሕሉፍ ፓልሞናሪይ ዝቀለለ ኢዩ። ግና ኣብ ኣዝዩ ዝዓምቀ ጽፍሒ እንተ ሃልዩ ነዚ ንክትረኽቡ እውን ከቢድ ኢዩ።

ቲቢን ደቂ-ኣንስትዮን

ኣብ መላኣ ዓለም፣ ተሰከምቲ ኣደራዕ ዘይምዕሩይ ድኸነት፣ ሕማቕ ጥዕና፣ ጉድለት መግብን ሃሰይቲ ሕማማትን ደቂ-ኣንስትዮ ኢዮን። ስለዚ ከኣ ካብ ኩሎም ጠንቂ ሞት ኣደ ዝኸውን ሕማማት ንላዕሊ ጠንቂ ዝለዓለ ሞት ኣብ ደቂ-ኣንስትዮ ዘስዕብ ቲቢ ኢዩ። ብዓለም ደረጃ፣

ካብ 900 ሚሊዮን ንላዕሊ ደቂ-አንስትዮ ብቲቢ ተጠቂዐን ኣለዋ። ኣብ 2006፡ 1 ሚሊዮን ደቂ-አንስትዮ ሞይተን፣ 2.5 ሚሊዮን ድማ ሓሚመን። መብዛሕትኦን ከኣ ኣብ ክሊ ዕድመ 15ን 44ን ዝነበሩ ኢያን።

መደምደምታ

ድርብ መልክፍቲ ኤች.ኣይ.ቪን ቲቢን እቲ ንሕክምና ኣገዳሲ ንሳይንሳዊ መጽናዕቲ ከኣ ቡዳሂ ከዕይኑ ዘሎ ኢዩ። እቲ ቀንዲ መርሚርካ ንምርካቡ ኣጸጊሙ ዘሎ፣ ንምልብዑ ምቁጽጻርን ኣጠቓቕማ ንምክልኻሉ ዝውሰዱ መድሃኒታትን ኢዩ። ብርግጽ መብዛሕት ኦም ዝውሃቡ ብቁዓት ክንክናት፣ ኤች.ኣይ.ቪን ቲቢን ብተናጸል ኣብ ምሕካሞም ዘድሃበ ኢዩ።

ምስ ኤች.ኣይ.ቪ ዝተኣሳሰርት ቲቢ ንምብዳህ ፖሊሲታትን መምርሒታትን ይምዕብሉ ኣለዉ። ሃገራትን ውድባትን ድማ ኣብ ክልቲኡ ሕማማት ዘተኩረ ዝተወሃሃደ ዓቕመን ኣዋፊረን ይሰርሓ ኣለዋ።

ብዘይካ እቲ ጠንቂ እዞም ሕማማት ንፍላጥ ንነዊሕ ዓመታት ዝተገብረ ጸዕርን መጽናዕትን፣ ቲቢን ኤች.ኣይ.ቪን ብሰፊሑ ንምምካት ብተናጸል ይሰርሓሉ ነይሩ። ኣብ ተሰከምቲ ኤች.ኣይ.ቪ ከዕይኖም ዝነበሩ ሰባት ዘጋጥም ሕማም ቲቢ ንምቁጽጻርን ናብ ዝለዓለ ውጽኢትን ኣገዳሲ ማሕበራዊ ጥዕናን ንምብጻሕ ዝተመሓየሸን ዝተወሃሃደን መደባት ክልቲኡ ሕማማት ክህሉ ሓጋዚ ኢዩ።

ምንጪ ሓበሬታ

« La tuberculose à l’heure du sida », Professeur Pierre Aubry, 2006

« Tuberculose et VIH à Bangui, République Centre Africaine : Forte Prévalence et Prise en Charge », Revue de la médecine tropicale, G. Breton, Y.B. Service, E. Kassa-Kelembho, 2002

World Health Organisation « 2007 Tuberculosis Facts »

« HIV/TB Coinfection: Basic Facts», The Forum for Collaborative HIV Research, 2007

Centre for Disease Control and Prevention